

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Z kart historii Biblioteki Wydziału Nauk Społecznych

Author: Teresa Sowa, Małgorzata Szpek

Citation style: Sowa Teresa, Szpek Małgorzata. (2008). Z kart historii Biblioteki Wydziału Nauk Społecznych. W: M. Kycler, D. Pawelec (red.), "Biblioteka otwarta : wczoraj i jutro Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego" (S. 310-317). Katowice : Oficyna Wydawnicza Wacław Walasek.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Teresa Sowa
Małgorzata Szpek

Z kart historii Biblioteki Wydziału Nauk Społecznych

Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego utworzono 1 października 1973 roku. W tymże roku powstała Biblioteka WNS, która dziś jest jedną z największych i najzasobniejszych księgarni wydziałowych śląskiej Alma Mater. Z jej usług korzystają przede wszystkim studenci kierunków humanistycznych oraz pracownicy naukowcy, a Biblioteka oferuje dziś nie tylko bogate zbiory książek i czasopism, ale również nowoczesne narzędzia pracy, ułatwiające czytelnikom dostęp do elektronicznych źródeł informacji.

Pierwsze swoje zbiory Biblioteka WNS pozyskała w 1973 roku z Biblioteki Humanistycznej UŚ, z której wydzielono część księgozbioru, następne pochodziły z bibliotek instytutowych i katedralnych: historii, socjologii, psychologii i nauk politycznych. Biblioteka WNS przejęła również księgozbiory różnych instytucji działających przed jej powołaniem, a także zasilana była dubletami Biblioteki Jagiellońskiej i Biblioteki Śląskiej. Proces tworzenia podstawowego zasobu trwał kilka lat i ostatecznie zakończył się między 1974 a 1977 rokiem, kiedy to wydzielono księgozbiór dla nowo powstałej Biblioteki Wydziału Pedagogiki i Psychologii. W roku akademickim 1978/79 Biblioteka wraz z Wydziałem Nauk Społecznych przeniosła się z pomieszczeń przy ul. Wita Stwosza do nowego gmachu przy ul. Bankowej 11 i w tym budynku działają obecnie wszystkie czytelnie, pracownie i magazyny Biblioteki.

Od początku istnienia Biblioteki Wydziału Nauk Społecznych jej księgozbiór uzupełniany był przede wszystkim przez bieżące zakupy księgarskie i antykwaryczne. Jednak, często cenniejszymi nabytkami, wzbogacającymi zbiory o często unikatowe pozycje, były dary osób prywatnych (w tym przede wszystkim profesorów Wydziału), a także dary różnych instytucji. W ten sposób od 35 lat kształtuje się charakter i wartość merytoryczna księgozbioru, a Biblioteka może sprostać wymaganiom i potrzebom kolejnych pokoleń czytelników.

Biblioteka WNS specjalizuje się przede wszystkim w gromadzeniu wydawnictw z zakresu nauk humanistycznych i społecznych. Ten humanistyczny profil gromadzenia zbiorów dostosowany jest do programu studiów, a także wiąże się ściśle z prowadzonymi badaniami naukowymi i modyfikowany jest zgodnie ze zmieniającymi się formami kształcenia studentów. W związku z licznymi i ciągłymi zmianami profilu studiów, a zwłaszcza powoływaniem nowych kierunków, zmienia się i uzupełnia gromadzone kolekcje, wprowadzając nowe dziedziny wiedzy. Nadal jednak najbogatsze są zbiory z socjologii, nauk historycznych, a także historii Polski, historii starożytnej i powszechnej.

Obecnie księgozbiór Biblioteki Wydziału Nauk Społecznych liczy ponad 119 tysięcy książek i skryptów. Czytelnicy mają do dyspozycji także bogate archiwa prasowe gazet regionalnych i czasopism fachowych. Dzięki tym urozmaiconym zasobom Biblioteka służy nie tylko studentom WNS, ale także innych kierunków, a czasami spełnia także zadania biblioteki publicznej i przyjmuje czytelników spoza Uniwersytetu Śląskiego.

Ten tworzony z niemałym trudem przez 35 lat księgozbiór posiada wiele książek o ciekawych proveniencjach, z których warto przedstawić tu choć kilka najcenniejszych. Szczególnie wartościowe zasoby pochodzą ze zbiorów prywatnych, m.in.: księdza Józefa Niedzieli, Wacława Wałka, Mieczysława Kazimierza Neusteina oraz profesorów: Karola Koranyiego i Jerzego Szydłowskiego, a także instytucji, m.in.: Fundacji Kościuszkowskiej oraz zlikwidowanej w 1990 roku Akademii Nauk Społecznych, z której przejęto cenne zbiory filozoficzne, wzbogacające zasób dla nowo otwartego w 1987 roku kierunku filozofia.

Spośród wymienionych kolekcji Biblioteki WNS wyróżniają się przede wszystkim dwa duże i cenne księgozbiory: Mieczysława Kazimierza Neusteina (1908–1974) oraz profesora dr hab. Jerzego Szydłowskiego (1931–1997).

Kolekcja warszawskiego bibliofila M.K. Neusteina została opisana w *Encyklopedii współczesnego bibliotekarstwa*¹, w artykule Jerzego Ratajewskiego i Alfreda Puzio², a także w pracy magisterskiej Janiny Cyroń (pracownika Biblioteki WNS)³. Warto przypomnieć tu kilka ważniejszych faktów związanych z tym unikatowym zbiorem.

Dar M.K. Neusteina został przekazany w latach 1970–1974 Uniwersytetowi Śląskiemu. Według ustaleń, podpisanych umów, a także zapisowi testamentowemu darczyńcy, Uniwersy-

---

¹ *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Wrocław 1976, s. 50.

² *Biuletyn Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego za rok 1972*. Katowice 1973, s. 61.

³ *Księgozbiór Mieczysława Kazimierza Neusteina w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego*. Maszynopis pracy magisterskiej Janiny Cyroń napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. J. Ratajewskiego. Sosnowiec 1989.

tet zobowiązał się przejęty księgozbiór opracować w całości, odpowiednio przechowywać oraz udostępniać społeczności akademickiej. W 1973 roku zdecydowano (zgodnie z życzeniem darzącyńcy) umieścić całą kolekcję w Bibliotece Wydziału Nauk Społecznych, a proveniencje odnotowano na kartach tytułowych poszczególnych pozycji, wszędzie umieszczając notę: „Z księgozbioru Mieczysława Kazimierza Neustejna w darze Uniwersytetowi Śląskiemu”.

Fot. 1. Księgozbiór Mieczysława Kazimierza Neustejna

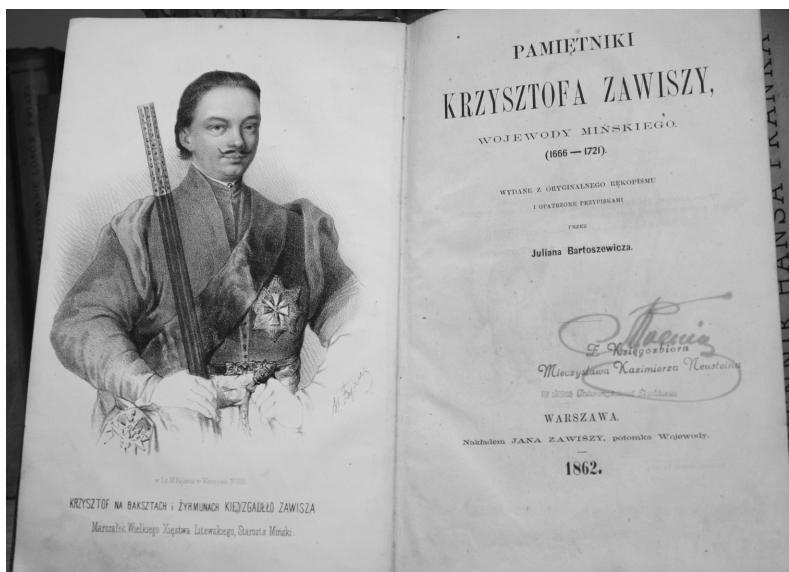
Mieczysław K. Neustein wybrał Śląsk ze względu na rodzinne powiązania, a także z uwagi na potrzeby tego regionu w zakresie polskich księgozbiorów. Do dziś w Bibliotece Wydziału Nauk Społecznych pieczętowić przechowuje się i udostępnia książki tego znakomitego bibliofila i niestrudzonego kolekcjonera. Zbiór liczy ponad 2700 woluminów⁴, które wyróżnia charakterystyczna oprawa i opis wykonany ręką samego właściciela.

W tej cennej kolekcji książek najliczniej reprezentowana jest literatura pamiętnikarska, która jest cennym źródłem historycznym. M. K. Neustein szczególnie upodobał

sobie ten gatunek, gdyż jak twierdził „każdy pamiętnik oddaje prawdę historyczną”⁵. Wśród tych zgromadzonych przez warszawskiego bibliofila wydawnictw znajdziemy, m.in.: *Dyariusz podróży Nayiaśniejszego Stanisława Augusta, Króla Polskiego na Sejm Grodzieński* wydany w Warszawie w drukarni Piotra Dufora (1784), *O Elekcyi Henryka Walejusza na króla polskiego* druk wytłoczony w drukarni Józefa Zawadzkiego (1818), *Pamiętnik Krzysztofa Zawiszy Juliana Bartoszewicza* (1862) czy też *Pamiętniki z czasów Jana Sobieskiego* Kazimierza Sarneckiego. Dużą wartość źródłową posiadają licznie zgromadzone pamiętniki świadków i uczestników ważnych wydarzeń z dziejów Polski XIX i XX wieku (np. *Pamiętnik z pobytu na Syberii* Rufina Piotrowskiego), a także zapiski upamiętniające walki Polaków na frontach drugiej wojny światowej (np. *Saga Brygady Podhalańskiej* Jana Meysztowicza). W kolekcji wiele jest pamiętników z lat wojny i okupacji, a wśród nich przeważają wspomnienia obozowe, np.: *Brzezinki – wspomnienia z obozu Alfreda Fiderkiewicza*, czy *Moja droga do Mathausen* Jakuba Willnera.

⁴ Tamże.

⁵ Tamże.

Fot. 2. Julian Bartoszewicz, *Pamiętniki Krzysztofa Zawiszy*, Warszawa 1862

Poza literaturą pamiętnikarską M. K. Neustein zgromadził w swojej kolekcji wiele prac naukowych dotyczących historii Polski, by wymienić: Wespazjana Hieronima Kochowskiego *Historia panowania Jana Kazimierza*, Tadeusza Korzona *Dzieje wojen i wojskowości*, Władysława Konopczyńskiego *Dzieje Polski nowożytnej*. W zbiorze warszawskiego bibliofila znajdziemy dużo prac wybitnych historyków: Joachima Lelewela, Szymona Askenazego, Marcelego Handelsmana, Kazimierza Chłędowskiego, Zygmunta Wojciechowskiego, Oswalda Balzera i wielu innych.

Dzięki pasji kolekcjonerskiej ofiarodawcy, który zbierane przez wiele lat książki przeznaczył społeczności akademickiej, Biblioteka WNS posiada dziś wartościowe zbiory. Są one od wielu lat doskonałym warsztatem pracy dla historyków, a także stanowią doskonałe świadectwo zainteresowań naukowych tego wybitnego bibliofila.

Kolejną ważną kolekcją, która w istotny sposób wzbogaciła zasoby Biblioteki Wydziału Nauk Społecznych jest księgozbiór profesora dr hab. Jerzego Szydlowskiego, archeologa i twórcy podwalin muzealnictwa archeologicznego na Górnym Śląsku. Profesor Szydlowski był uznanym historykiem, dziekanem Wydziału Nauk Społecznych i długoletnim dyrektorem Instytutu Historii. W 1998 roku Biblioteka WNS zakupiła jego cenny księgozbiór, który przez wiele lat był warsztatem pracy tego wybitnego naukowca. Zgodnie z życzeniem Rodziny proveniencję

odnotowano w inwentarzu, a wszystkie książki zaopatrzone są na stronie tytułowej ekslibrisem, „*Exlibris Jerzego Szydłowskiego Bytom*”.

Zbiór ten stanowi „samoistny i niczym nie zastąpiony portret intelektualny i emocjonalny właściciela”⁶ Oprócz znaków własnościowych w książkach z tej kolekcji spotykamy czasami inne wpisy, dedykacje i noty marginalne poprzedniego właściciela. Stworzenie tak dobrego i wszechstronnego warsztatu naukowego możliwe było dzięki osobistym kontaktom z Gerardem Labudą, Witoldem Henslem, Kazimierzem Tymienieckim, o czym świadczą choćby liczne wpisy dedykacyjne. W zbiorze najliczniej reprezentowana jest: archeologia, a dalej: kultura ma-

Fot. 3. Czytelnia Biblioteki Wydziału Nauk Społecznych przy ulicy Wita Stwosza

terialna, paleografia, neografia i numizmatyka. Ponadto Profesor Szydłowski zgromadził wiele dzieł specjalistycznych z zakresu: historii, kultury starożytnej i średniowiecznej, a także nieco literatury antycznej, filozoficznej i socjologicznej. W kolekcji znajduje się także sporo czasopism, takich jak: „*Z Otchłani Wieków*”, „*Historyka*”, „*Archeologia Polski*”. Wreszcie warto wspomnieć o sprawozdaniach, kronikach i pamiętnikach zjazdów naukowych, a które są świadectwem wieloletniej aktywności Profesora w polskim środowisku naukowym.

O ile księgozbiór M.K. Neusteina do dziś służy przede wszystkim historykom, o tyle kolekcja prof. J. Szydłowskiego jest niezmierzenie przydatna głównie dla archiwistów i archeologów.

Zbiory są elementem najważniejszym w każdej bibliotece, który przesądza o zakresie i zasięgu jej działania. Na jakość i wielkość zbiorów duży wpływ wywiera również środowisko czytelnicze. Biblioteki posiadają książki, „o których nikt już nie pamięta, które zagubiły się w czasie, żyją nieustającą nadzieją, iż pewnego dnia trafią do rąk nowego czytelnika”⁷. Bogate kolekcje,

⁶ B. Bieńkowska: *Staropolski świat książek*. Wrocław 1976, s. 215.

⁷ C. Ruiz Zafón: *Cień wiatru*. Tłum. B. Fabjańska-Potapczuk. Wyd. 3. Warszawa 2007, s. 10.

fachowa kadra pracowników nie tworzą jeszcze biblioteki. Trzecim elementem, który zmienia „składnice książek”⁸ w żywą instytucję są czytelnicy.

Fot. 4. Czytelnia Biblioteki Wydziału Nauk Społecznych przy ulicy Bankowej

W ciągu 35 lat działalności przez czytelnie i wypożyczalnię Biblioteki Wydziału Nauk Społecznych przewinęła się ogromna liczba użytkowników, a zmiany i powoływanie nowych kierunków studiów oraz znaczny wzrost liczby studentów powodowały stałe i systematyczne narastanie ruchu czytelniczego. Nie bez znaczenia jest też fakt, że Biblioteka przyjęła zasadę, nie wypożyczania jedynego egzemplarza wydawnictw zwartych i skryptów, co pozwala czytelnikom znaleźć tu wiele poszukiwanych i trudno dostępnych pozycji. Regułą tę, obowiązującą również w Bibliotece Śląskiej, wprowadziła mgr Irena Łogusz, wieloletni kierownik Bi-

blioteki Wydziału Nauk Społecznych, a wcześniej kierownik Działu Udostępniania Biblioteki Śląskiej. Warto przytoczyć kilka danych obrazujących rozwój czytelnictwa Biblioteki WNS, a zwłaszcza wzrost liczby użytkowników korzystających ze zbiorów na miejscu. W 1974 roku w czytelni zanotowano 15817 odwiedzin, w 1985 już 17468, w 1994 – 23519, a w 2004 roku korzystało z czytelni 46215 czytelników⁹. Jak widać z powyższych danych tak znaczny rozwój czytelnictwa był możliwy dzięki bogatym i ciekawym księgozbiорom, jakie Biblioteka WNS oferuje swoim użytkownikom.

W XXI wieku księżnica tradycyjna współlistnieje z nowoczesnością, która uwarunkowana jest dynamicznym rozwojem Internetu. Zapewnienie coraz szerszego dostępu do różnych dokumentów i kolekcji stanowi nowe wyzwanie dla biblioteki akademickiej¹⁰. Biblioteka WNS nie tylko zapewnia dostęp do tradycyjnych papierowych źródeł, ale coraz częściej promuje usłu-

⁸ J. Wojciechowski: *Bibliotekarstwo. Kontynuacje i zmiany*. Kraków 1998, s. 61.

⁹ Sprawozdania opisowe Biblioteki WNS w Samodzielnej Sekcji Kontroli i Ewidencji Zbiorów BUŚ.

¹⁰ J. Stępnia: *Koegzystencja bibliotek cyfrowych i tradycyjnych w akademickich systemach biblioteczno-informacyjnych w perspektywie najbliższych 10 lat*. W: *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy? II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej*. Łódź 2006, s. 84.

gi obejmujące wyszukiwanie i udostępnianie informacji elektronicznej, korzystanie z baz danych i serwisów elektronicznych, czasopism oraz archiwów prasowych.

Dostęp do zasobów informacyjnych w Internecie oraz baz danych, serwisów czasopism i archiwów gazet umożliwiło powstanie przy Bibliotece WNS Wydziałowej Pracowni Stosowanych Nauk Społecznych. Pracownia została utworzona z myślą o studentach i pracownikach naukowych WNS, którzy podczas swojej pracy merytorycznie związanej z nauką i kształceniem muszą korzystać z najnowszych źródeł informacji elektronicznej, dostępnych w ramach komercyjnych baz danych oraz na stronach WWW. Pracownia została sfinansowana ze środków Komitetu Badań Naukowych i Wydziału Nauk Społecznych. Funkcjonuje od 15 kwietnia 2002 roku na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego. Pracownia posiada 16 stanowisk komputerowych z dostępem do Internetu oraz baz danych i serwisów czasopism pełnotekstowych, które znajdują się w lokalnej sieci uniwersyteckiej. Pracownicy i studenci mogą bezpłatnie korzystać z komercyjnych baz danych i archiwów prasowych. Wyniki poszukiwań użytkownicy mogą otrzymać w postaci wydruku (koszty pokrywa użytkownik) lub zapisu na dyskietce lub na urządzeniu przenośnym (pamięć USB).

Wzbogacenie oferty Biblioteki WNS o nowoczesne narzędzia pracy naukowej i chęć dotarcia do coraz szerszej grupy użytkowników spowodowało uruchomienie własnych stron WWW: Pracowni <http://www.bg.us.edu.pl/pracowniawns/> (2003) i Biblioteki WNS <http://www.bg.us.edu.pl/wns/> (2001). Na stronach tych, oprócz podstawowych informacji na temat funkcjonowania Biblioteki, umieszczone są odnośniki do baz danych, serwisów czasopism, bibliograficznych baz Bibliotek Narodowej oraz najbardziej przydatne linki do stron WWW, m.in. stron bibliotek polskich i zagranicznych, urzędów i instytucji.

W celu przygotowania użytkowników do korzystania z katalogów elektronicznych i zasobów bibliotecznych Biblioteka WNS prowadzi dla studentów I roku zajęcia z przysposobienia bibliotecznego. Zajęcia odbywają się na początku roku akademickiego i mają obecnie postać wykładu z prezentacją multimedialną. Tematyka szkolenia obejmuje zasady korzystania z zasobów i usług bibliotecznych, katalogów tradycyjnych, jak i katalogów elektronicznych.

Fot. 5. Wydziałowa Pracownia Stosowanych Nauk Społecznych

W Wydziałowej Pracowni organizowane są również szkolenia dla studentów różnych kierunków dotyczące korzystania z serwisów czasopism elektronicznych i zagranicznych baz danych. Pracownicy prowadzą również zajęcia dla indywidualnych użytkowników, które mają na celu przygotowanie do własnych poszukiwań bibliograficznych. Na zajęciach prezentowane są bibliografie papierowe i różne elektroniczne bazy danych i bibliografie dostępne online, m.in. bibliograficzne bazy danych Biblioteki Narodowej. Dzięki tej działalności dydaktycznej źródła elektroniczne coraz częściej są wykorzystywane w pracy naukowej studentów, jak i pracowników naukowych. Biblioteka na bieżąco udziela informacji na temat nowych możliwości elektronicznego wyszukiwania informacji potrzebnych w pracy naukowej.

Dzisiaj Biblioteka WNS funkcjonuje w ramach jednolitego systemu biblioteczno-informacyjnego, jest miejscem kompleksowej obsługi czytelnika, a to dzięki możliwości korzystania z informacji dostępnej zarówno na nośnikach elektronicznych, jak i tradycyjnych.

Na przestrzeni 35 lat Biblioteka WNS zmieniała swoją strukturę, udoskonalała metody pracy i obsługę czytelników. Zmianie ulegała nie tylko organizacja i zasób biblioteczny, ale także lokalizacja i infrastruktura. Od ciasnych pomieszczeń na ul. Wita Stwosza (o powierzchni 335 m²) i czterech maszyn do pisania, poprzez ciemne sutereny przy ul. Bankowej, do dzisiejszej lokalizacji na dwóch poziomach i powierzchni 1316 m² wiodła długa i trudna droga. A jednak Biblioteka WNS zajmuje dzisiaj wygodne pomieszczenia z dobrym zapleczem informatycznym zapewniającym dostęp do różnorodnych źródeł informacji.

Współczesne możliwości technologiczne otworzyły przed Biblioteką WNS nowe perspektywy. Niezależnie jednak od tego jaka część zbiorów będzie w przyszłości przechowywana na nośnikach elektronicznych to dalej podstawowymi funkcjami bibliotek pozostaną: gromadzenie, opracowanie i udostępnianie zbiorów papierowych i elektronicznych.

Abstract

The article presents the short history and directions of development of the library at the Faculty of Social Sciences at the University of Silesia. It points out the most interesting and most crucial collections i.e. M.K. Neustein's collection and professor J. Szydłowski's. The article draws attention to the fact of co-existence of the traditional library and new techniques of sharing information.